

ВІДСТУП ВІД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КОНВЕНЦІЄЮ В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

DEROGATION FROM CONVENTION OBLIGATIONS IN WARTIME: THE UKRAINIAN EXPERIENCE

Маленевський А.О., аспірант кафедри теорії та філософії права
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття розглядає питання застосування Україною права на відступ від зобов'язань, передбачених Європейською конвенцією з прав людини, у світлі статті 15 цієї Конвенції. В умовах російської агресії та триваючого збройного конфлікту в регіонах Криму та Донбасу та, а згодом повномасштабної збройної агресії, Україна була змушена вдатися до заходів для забезпечення національної безпеки та стабільності. Це призвело до тимчасового обмеження окремих конституційних і Конвенційних прав та свобод людини.

У статті аналізуються правові основи та механізми, за допомогою яких Україна здійснює відступ від зобов'язань, передбачених Європейською конвенцією з прав людини, і оцінюється їх відповідність принципу пропорційності та міжнародним стандартам захисту прав людини. Дослідження акцентує увагу на специфіці правових заходів, які запроваджені під час проведення Антитерористичної операції / Операції Об'єднаних сил на сході України (2014–2021 роки) та в рамках воєнного стану, починаючи з 2022 року.

Розглядаються такі обмеження, як обмеження свободи пересування, права на справедливий суд, свободи вираження думок, та інших прав, передбачених Конституцією України та Європейською конвенцією з прав людини. У статті підкреслюється важливість підтримання прозорості в діях української влади, зокрема регулярного звітування Генеральному секретарю Ради Європи та договірним державам щодо заходів, які вживаються в контексті відступів. Окрім того, висвітлюється необхідність постійного перегляду вжитих заходів, щоб забезпечити їхню доцільність, пропорційність і відповідність міжнародним стандартам захисту прав людини.

Ключові слова: права людини, агресія, збройний конфлікт, Європейська конвенція з прав людини, Європейський суд з прав людини, відступ держави від зобов'язань за міжнародним договором про права людини.

The article examines Ukraine's application of its right to derogate from obligations under the European Convention on Human Rights (ECHR) in light of Article 15 of the Convention. Faced with Russian aggression and ongoing armed conflict in the Donbas and Crimea regions, followed by full-scale military aggression, Ukraine was compelled to implement measures to ensure national security and stability. This led to the temporary restriction of certain constitutional and conventional rights and freedoms.

The article analyzes the legal foundations and mechanisms through which Ukraine derogates from its obligations under the ECHR and evaluates their adherence to the principle of proportionality and international human rights standards. The research focuses on the specific legal measures introduced during the Anti-Terrorist Operation / Joint Forces Operation in eastern Ukraine (2014–2021) and during the martial law period since 2022.

The article discusses such restrictions as limitations on freedom of movement, the right to a fair trial, freedom of expression, and other rights protected by the Constitution of Ukraine and the ECHR. The article emphasizes the importance of maintaining transparency in the actions of the Ukrainian authorities, including regular reporting to the Secretary General of the Council of Europe and contracting states about measures taken in the context of derogations. Additionally, it highlights the necessity of continuously reviewing the measures to ensure their appropriateness, proportionality, and alignment with international human rights standards.

Key words: human rights, aggression, armed conflict, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, state derogation from human rights treaty obligations.

Вступ. Україна переживає безпрецедентні виклики, пов'язані з російською агресією, що розпочалася в 2014 році і триває до сьогодні. В цих умовах виникає питання про відступ від зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини (далі – ЄКПЛ). Відповідно до статті 15 ЄКПЛ, держави-учасниці можуть робити такий відступ у разі війни або надзвичайної ситуації, якщо це є необхідним для захисту національної безпеки та не виходить за межі передбачених міжнародним правом.

Загальні питання відступу від зобов'язань за ЄКПЛ ставали предметом аналізу в працях таких дослідників: Є. Є. Борисова [5], А. Р. Туманянц [6], І. О. Крицької [6], О. Ю. Хабло [7]. Проте агресія РФ проти України актуалізувала їх для нашої держави. Тому аналізу потребує практика таких відступів з боку України у зв'язку з агресією РФ.

Метою цієї статті є проаналізувати стандарти відступу за статтею 15 ЄКПЛ та встановити конкретні заходи відступу, що застосовуються Україною, в умовах триваючого збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Стаття 15 ЄКПЛ є правом держави на застосування відступу від зобов'язань передбачених ЄКПЛ. За своєю конструкцією вона складається з трьох частин, які визначають умови та процедуру використання відступів від зобов'язань, встановлених іншими положеннями ЄКПЛ.

Пункт 1 статті 15 визначає обставини, за яких держава може вжити заходів відступу. Вона дозволяє державам-учасницям тимчасово відступати від своїх зобов'язань за ЄКПЛ у випадках війни або іншої надзвичайної ситуації, яка загрожує життю нації. Водночас такі заходи повинні

бути пропорційними до ситуації і не повинні порушувати інших зобов'язань за міжнародним правом.

Формуючи стандарти умов застосування державою права на відступ, у свої правотлумачній практиці Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), акцентує на необхідності фактичного існування або неминучості надзвичайної ситуації для здійснення державою права на відступ. Так, кризові ситуації, що існують лише в певних регіонах країни, можуть вважатися станом, який загрожує «життю нації», як це було визначено в рішеннях у справах «Ірландія проти Сполученого Королівства», (п. 205), та «Aksoy проти Туреччини» (п. 70) [8, с. 6]. Загрози або кризи мають бути настільки серйозними, що звичайні заходи для забезпечення безпеки, які дозволені за умовами ЄКПЛ, виявляються недостатніми (Данія, Норвегія, Швеція та Нідерланди проти Греції («Грецька справа»), звіт Комісії, п. 153) [8, с. 6].

Даний підхід ЄСПЛ є релевантним та актуальним до ситуації локального збройного конфлікту на Сході України в період з 2014 до 2022 рік. Через безпрецедентний рівень агресії з боку Російської Федерації, звичайні правові механізми виявилися недостатніми, що змусило Україну звернутися до надзвичайних заходів для забезпечення національної безпеки та порядку.

Судова практика ЄСПЛ не встановлює обов'язкової вимоги до обмеження строку дії надзвичайних заходів, пов'язаних із відступом від зобов'язань за ЄКПЛ. Проте аналіз судових рішень підкреслює, що стан «суспільної небезпеки», який виправдовує такі відступи, може мати тривалий характер. Наприклад, довготривала безпекова

криза в Північній Ірландії, яка знайшла своє відображення у таких справах, як «Ірландія проти Сполученого Королівства», «Brannigan та McBride проти Сполученого Королівства», «Marshall проти Сполученого Королівства». Аналогічна позиція міститься справі «А. та інші проти Сполученого Королівства» (п. 178), що підтверджує можливість тривалого застосування заходів відступу, у відповідь на терористичні атаки Аль-Каїди в США, [8, с. 6–7].

Пункт 2 статті 15 ЄКПЛ захищає певні права від можливості відступу від зобов'язань щодо їх забезпечення. Це право на життя (ст. 2), крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій; заборона катувань (ст. 3); заборона рабства та примусової праці (п. 1 ст. 4); а також принцип ніякого покарання без закону (ст. 7) [2].

Інші права, від яких не можна відступати, закріплені в додаткових протоколах до ЄКПЛ:

1. Скасування застосування смертної кари в мирний час і обмеження смертної кари під час війни (Протокол № 6, ст. 1);

2. Заборона застосування смертної кари за будь-яких обставин (Протокол № 13, ст. 1);

3. Недопустимість притягнення особи до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення (Протокол № 7, ст. 4) [2; 8, с. 10].

Навіть у часи війни чи суспільної небезпеки, деякі основоположні права, які зазначені в пункті 2 статті 15 ЄКПЛ та в додаткових протоколах, продовжують діяти без змін, незважаючи на будь-який відступ від зобов'язань з боку держав-учасниць. Зокрема, стаття 2 допускає позбавлення життя лише якщо це є наслідком застосування сили, що строго обмежене межами абсолютно необхідного для захисту осіб, здійснення арешту, або придушення заворушень чи повстань. Важливим винятком також є ситуації, де смерть є наслідком законних воєнних дій, що відображає реалії збройних конфліктів [8, с. 10–11].

Стаття 7 ЄКПЛ гарантує заборону покарання без закону, яка також охоплюється положеннями пункту 2 цієї статті. Згідно з цим пунктом, стаття не перешкоджає судовому переслідуванню та накладенню покарання на особу за дії чи бездіяльність, які на момент їх здійснення розглядалися як кримінальні правопорушення згідно з загальними принципами права, визнаними цивілізованими націями [8, с. 11].

Таким чином, перелічені права не можуть бути обмежені навіть під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації.

Згідно з пунктом 3 статті 15 ЄКПЛ, держави, що реалізують відступ від зобов'язань, зобов'язані негайно інформувати Генерального секретаря Ради Європи. Вони повинні вказати причини, що вимагають таких заходів, а також передбачувану дату їх завершення. Цей процес надає необхідний рівень прозорості і дозволяє здійснювати міжнародний контроль над тимчасовими відступами, що має критичне значення для забезпечення дотримання основних прав і свобод під час надзвичайних обставин.

Інформування Генерального секретаря Ради Європи про застосування державою-учасницею відступу від зобов'язань за ЄКПЛ виконує ключову роль у забезпеченні прозорості таких дій. Цей процес не лише робить відступ від конвенційних зобов'язань публічно відомим, але й відіграє важливу роль у поінформованості інших Договірних Держав через інституцію Генерального секретаря, що є суттєвим для колективної взаємодії та виконання зобов'язань, як визначено в Резолюції 56 (16) Комітету міністрів. Згідно з процедурами Генеральний секретар має якомога швидше ділитися отриманою інформацією з іншими державами-членами. [8, с. 11].

Водночас, важливо зазначити, що якщо держава не проводить офіційного та публічного повідомлення про відступ від зобов'язань, то стаття 15 не застосовується до вжитих державою заходів (справа «Кіпр проти Туреччини», звіт Комісії від 4 жовтня 1983 р., пункти 66–68) [8, с. 11].

Аналізуючи стандарти ЄСПЛ, важливо відзначити, що надзвичайні заходи вимагають регулярного перегляду, щоб підтвердити їхню необхідність та пропорційність. У справі «Brannigan та McBride проти Сполученого Королівства»

(п. 54) ЄСПЛ підкреслив важливість такого перегляду. Зокрема, пункт 3 статті 15 ЄКПЛ непрямо накладає вимогу постійного перегляду, що є критично важливим для забезпечення відповідності надзвичайних заходів стандартам ЄКПЛ та захисту прав людини. Такий періодичний перегляд дозволяє урядам ідентифікувати можливості для вдосконалення або навіть скасування тих обмежень, які більше не вважаються необхідними. Цей процес сприяє дотриманню принципу пропорційності та підтримує необхідний баланс між забезпеченням національної безпеки та захистом фундаментальних прав людини [8, с. 12].

При цьому Україна неодноразово подавала відповідні повідомлення до Генерального секретаря Ради Європи впродовж 2015–2021 років під час проведення Антитерористичної операції на сході України / Операції Об'єднаних сил, та починаючи із 2022 року, у зв'язку із оголошенням на території України воєнним станом.

05 червня 2015 року Постійне представництво України при Раді Європи подало *note verbale* (вербальну ноту) до Генерального секретаря Ради Європи, щодо застосування відступу від зобов'язань відповідно до ст. 15 ЄКПЛ. Зміст вербальної ноти розкривається у Заяві Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», затвердженої Постановою Верховної Ради України № 462-VIII від 21 травня 2015 року [10].

У заяві Верховної Ради України викладено підстави та обґрунтування необхідності відступу від певних зобов'язань, передбачених міжнародними правовими документами, у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України. Документ описує вплив воєнних дій на безпеку та стабільність в Україні, а також на необхідність забезпечення захисту населення в умовах збройного конфлікту [3].

Зокрема, у заяві Верховної Ради України надається опис збройної агресії Росії, яка загрожує життю нації відповідно до пункту 1 статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, пункту 1 статті 15 ЄКПЛ, і вимагає застосування надзвичайних заходів [3].

Відповідно до заяви Верховної Ради України, в умовах збройної агресії Російської Федерації та окупації частини території України, відбувається відступ від певних зобов'язань, передбачених ЄКПЛ. Зокрема, Україна відступає від таких прав, гарантованих ЄКПЛ [3]:

1. **Право на свободу та особисту недоторканність:** відступ стосується статті 5 ЄКПЛ, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканність. Прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» передбачає можливість превентивного затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, але не більше ніж на 30 діб, за згодою прокурора та без ухвали суду. Це відступ від зобов'язань, визначених статтею 5 ЄКПЛ.

2. **Право на справедливий судовий розгляд:** зміна територіальної підсудності та підслідності в судових справах у районах проведення антитерористичної операції може обмежувати право на справедливий судовий розгляд, гарантоване статтею 6 ЄКПЛ.

3. **Право на повагу до приватного та сімейного життя та свобода пересування:** відступ від зобов'язань за статтею 8 ЄКПЛ та за статтею 2 Протоколу № 4 до ЄКПЛ дозволяє запровадження обмежень на свободу пересування у певних районах, особистий огляд, огляд речей, огляд службових приміщень і житла громадян у визначених районах, у зв'язку із проведенням антитерористичної операції.

4. **Право на ефективний засіб правового захисту:** відступ від зобов'язань за статтями 13 ЄКПЛ стосується права осіб на ефективний засіб правового захисту.

Ці відступи обґрунтовані необхідністю забезпечення безпеки та життєдіяльності суспільства в умовах надзвичайної ситуації, що загрожує існуванню нації, відповідно до пункту 1 статті 15 ЄКПЛ [10].

03 листопада 2015 року Постійне представництво України при Раді Європи подало вербальну ноту до Генерального секретаря Ради Європи, щодо застосування відступу від зобов'язань відповідно до ЄКПЛ та Міжнародного

пакту про громадянські і політичні права на території певних районів Донецької та Луганської областей, які перебувають під контролем уряду України. Це обґрунтовано необхідністю реагувати на дії Російської Федерації, яка здійснила акт агресії проти України і фактично окупує та контролює певні території Донецької та Луганської областей [11].

У своїй заяві Україна підкреслює, що Російська Федерація несе повну відповідальність за дотримання та захист прав людини на окупованих територіях згідно з міжнародним гуманітарним правом і міжнародним правом з прав людини. Отже, відповідальність за захист прав людини в тих районах, де російська влада має ефективний контроль, покладається на Російську Федерацію [11].

Україна також зазначає, що ЄСПЛ має враховувати особливі обставини кожного випадку для визначення, чи перебуває та чи інша територія Донецької та Луганської областей під ефективним контролем та юрисдикцією України чи Російської Федерації [11].

У заяві додається список місцевостей у Донецькій та Луганській областях, які перебувають під повним або частковим контролем українських органів влади станом на 1 жовтня 2015 року. Зокрема, це райони та міста в Донецькій області, такі як Артемівський, Красноармійський, Слов'янський, Краматорськ, Маріуполь та інші, а також райони та міста в Луганській області, такі як Біловодський, Сватівський, Северодонецьк, Рубіжне та інші [11].

Цей крок є спробою України зберегти контроль над цими територіями та забезпечити безпеку населення в умовах триваючої агресії Російської Федерації.

Згідно з вербальною нотою, поданою Постійним представництвом України при Раді Європи 29 червня 2016 року, Україна продовжує застосовувати відступ від зобов'язань, передбачених ЄКПЛ, на певних територіях Донецької та Луганської областей, які перебувають під контролем української влади. Цей відступ обумовлений тривалою агресією Російської Федерації проти України, а також присутністю російських військових та незаконних збройних формувань, що призводить до порушень Мінських угод та створює загрозу життю нації [12].

В ноті зазначається, що ситуація в Донецькій та Луганській областях залишається напруженою та нестабільною, з постійними обстрілами українських позицій та населених пунктів проросійськими бойовиками та російськими військами. Ці дії призводять до значних жертв серед українських військових та мирного населення, а також порушують приписи Мінських угод щодо відведення важкого озброєння та припинення вогню. Україна підкреслює необхідність ретельного розгляду кожного випадку з урахуванням конкретних обставин та закликає до обережності у встановленні юрисдикції над цими територіями [12].

У листопаді 2019 року Україна подала до Генерального секретаря Ради Європи вербальну ноту № 31011/32-119/1-677, якою частково скасувала відступ, щодо права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 ЄКПЛ [13].

Це пояснюється тим, що Україна забезпечує доступ громадян до правосуддя під час проведення ООС, змінюючи територіальну юрисдикцію справ у зоні проведення ООС. Цивільні, адміністративні, господарські та кримінальні справи розглядаються місцевими судами загальної юрисдикції та апеляційними судами, визначеними Головою Верховного Суду.

ЄСПЛ у справах «Khlebiak v. Ukraine» та «Tsezar and Others v. Ukraine» підтвердив, що нездатність заявників звернутися до суду за місцем проживання не порушує суті права на доступ до суду. ЄСПЛ також визнав, що держава може вживати заходів для вирішення проблеми, наприклад, дозволити подавати позови до судів в інших регіонах.

Отже, ЄСПЛ не вважає такі заходи порушенням статті 6 ЄКПЛ, і тому немає необхідності продовжувати відступ від зобов'язань України за статтею 6 ЄКПЛ [13].

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні відповідно до Указу президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року, та необхідності обмеження певних прав і свобод людини для забезпечення державної незалежності, Україна вжила заходів відповідно до міжнародних зобов'язань.

Зокрема, Україна подала вербальну ноту щодо відмови від деяких зобов'язань, передбачених ЄКПЛ.

Вербальна нота № 31011/32-017-3, датована 28 лютого 2022 року та надана Постійним представництвом України при Раді Європи, була зареєстрована в Секретаріаті Генеральної ради 1 березня 2022 року. Цей документ відображає офіційну позицію України щодо обмеження зобов'язань під час воєнного стану, необхідного для захисту територіальної цілісності, суверенітету та громадського порядку [14].

При цьому заходи відступу можуть застосовуватись до таких прав передбачених ЄКПЛ: заборона рабства і примусової праці (пункт 3 статті 4), право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8), свобода думки, совісті і релігії (стаття 9), свобода вираження поглядів (стаття 10), свобода зібрань та об'єднання (стаття 11), право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13), заборона дискримінації (стаття 14), обмеження політичної діяльності іноземців (стаття 16). Україна відступила також від таких прав, передбачених у додаткових протоколах до ЄКПЛ: захист права власності (стаття 1) з Першого протоколу; право на освіту (стаття 2) з Першого протоколу; право на вільні вибори (стаття 3) з Першого протоколу; свобода пересування (стаття 2 Протоколу № 4) [14].

При цьому конвенційні права можуть бути обмежені у їхньому взаємозв'язку із правами передбаченими Конституцією України. Конкретні заходи, які можуть застосовуватись, перелічені в частині 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4]:

1. *Право на повагу до приватного та сімейного життя*: введення особливого режиму перевірки документів громадян, інспекції речей та транспортних засобів, а також обмеження права вибору місця проживання обмежують право на повагу до приватного та сімейного життя, гарантоване статтею 8 ЄКПЛ, та статтею 30 Конституції України. Стаття 30 Конституції України забезпечує недоторканність житла, що означає, що вхід до житла або іншого володіння особи, проведення огляду чи обшуку в них може відбуватися лише за вмотивованим рішенням суду.

2. *Свобода думки, совісті та релігії*: заборона діяльності політичних партій, громадських організацій та інших об'єднань, спрямованих на підірив незалежності України чи порушення її територіальної цілісності, обмежує свободу думки, совісті та релігії, гарантовану статтею 9 ЄКПЛ.

3. *Свобода висловлювання думок*: обмеження на розповсюдження інформаційних матеріалів, які можуть дестабілізувати ситуацію, та контроль над роботою засобів масової інформації порушують свободу висловлювання думок, гарантовану статтею 10 ЄКПЛ. При цьому Стаття 34 Конституції гарантує кожному право на свободу думки, слова, вираження своїх поглядів та переконань, а також право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово чи іншим способом за своїм вибором.

4. *Свобода зборів та об'єднань*: заборона мирних зборів, мітингів та інших масових заходів обмежує свободу зборів та об'єднань, гарантовану статтею 11 ЄКПЛ, статтею 39 Конституції України, яка передбачає право громадян мирно збиратися без зброї та проводити мітинги, збори, марші та демонстрації з попереднім повідомленням органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування, а також статтею 44 Конституції України, яка гарантує працівникам право на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів.

5. *Захист власності*: примусове вилучення приватної та комунальної власності для потреб оборони чи державних інтересів обмежує право на захист власності, гарантоване статтею 1 Першого протоколу до ЄКПЛ.

6. *Свобода пересування*: встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, а також обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, порушують право на свободу пересування, гарантоване статтею 2 Протоколу № 4 до ЄКПЛ.

7. *Заборона дискримінації*: деякі заходи, пов'язані з підтриманням національної безпеки та правопорядку, можуть

мати непрямий дискримінаційний ефект, що суперечить забороні дискримінації, гарантованій статтею 14 ЄКПЛ. Зокрема, обмеження права на працю, включаючи можливість обрати місце праці чи займатися підприємницькою діяльністю, можуть суперечити також статті 43 Конституції України, яка захищає право кожного на працю та вільний вибір трудової діяльності [1; 2].

04 квітня 2024 року Постійне представництво України при Раді Європи вербальною нотою № 31011/32-119-46585 подало до Генерального Секретаря Ради Європи переглянуте повідомлення про заходи відступу, від імені Уряду України, яке було підготоване Міністерством юстиції України. У даному повідомленні міститься оновлена інформація про заходи відступу за ст. 15 ЄКПЛ, у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану [15].

Порівняно з попередніми заходами відступу, скорочено їхній обсяг. При цьому скасовуються відступи, щодо: заборони рабства і примусової праці (пункт 3 статті 4), свободи думки, совісті і релігії (стаття 9), право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13), заборона дискримінації (стаття 14), обмеження політичної діяльності іноземців (стаття 16). Інші відступи залишаються чинними [15].

Прикладом скорочення відступу, є відступ щодо обмежень на політичну діяльність іноземців за статтею 16 ЄКПЛ. Цей відступ не має сенсу, оскільки стаття 16 не є правом, а обмеженням. Відступ від неї означає, що це обмеження припиняє діяти під час надзвичайного періоду, і політична діяльність іноземців стає дозволеною [9, с. 19].

При цьому, Постійне представництво України при Раді Європи регулярно повідомляє Генерального Секретаря Ради Європи шляхом направлення вербальної ноти щодо продовження застосування заходів відступу. Це пов'язано з тим, що дія воєнного стану введеного на території України продовжується кожних 90 днів, шляхом видачі відповідного Указу Президента України, із подальшим затвердженням Верховною Радою України у вигляді відповідного Закону.

Слід зазначити, що після останнього повідомлення України Раді Європи про застосування відступів, в українській пресі почали з'являтися численні хибні повідомлення щодо обсягу цих відступів. У відповідь на це Рада Європи опублікувала повідомлення під назвою «Ukraine: Disregard false information concerning derogations from the European Convention on Human Rights» від 30 квітня 2024 року.

У повідомленні вказано, що у 2022 році Україна поінформувала Раду Європи про відступи від кількох статей ЄКПЛ через російську агресію та тривалий стан війни в країні. Україна регулярно надає Раді Європи оновлення щодо своїх відступів. Станом на 04 квітня 2024 року – всупереч деяким повідомленням у ЗМІ, що базуються на хибній інформації – обсяг відступів значно скоротився. Аналізуючи доцільність відступів щодо певних прав, можна зробити висновок, що деякі з них можуть бути зайвими або непридатними на практиці. Тому Україна скорочує обсяг таких заходів відступу [16].

Висновки. Застосування відступів Україною в контексті російської агресії та збройного конфлікту має бути ретельно обґрунтованим, враховуючи міжнародні стандарти прав людини та принцип пропорційності. Хоча ці заходи були прийняті для забезпечення національної безпеки та стабільності, вони також спричинили обмеження певних конституційних і конвенційних прав і свобод.

Завдяки регулярному аналізу ситуації та оцінці прийнятних заходів, Україна може забезпечити, що відступи є обґрунтованими та необхідними для захисту національної безпеки, водночас зменшуючи порушення прав і свобод громадян, беручи до уваги конкретні обставини.

Отже, Україна застосовує заходи відступу відповідно до поточної ситуації в державі, розширюючи перелік обмежень прав у разі необхідності або скасовуючи їх, коли потреба у відступах зникає.

Також важливо, щоб Україна продовжувала забезпечувати прозорість у своїх діях та вчасно повідомляла Генерального секретаря Ради Європи та Договірні Держави про вжиті заходи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» від 4 листопада 1950 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.04.2024).
3. Постанова Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» від 21.05.2015 № 462-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Борисов Є. Є. Відступ держав від міжнародних зобов'язань у сфері прав людини: теорія та практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.11 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: [б.в.], 2020. 20 с.
6. Туманянц А. Р., Крицька І. О. Реалізація Україною права на відступ від статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: прецедентна практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні та вітчизняні реалії в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 603–607.
7. Хабло О.Ю. Відступ від зобов'язань, визначених Європейською конвенцією з прав людини, під час дії воєнного стану. Кримінальне судочинство: Сучасний стан та перспективи розвитку. Матеріали Міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 28 квітня 2023 року). Київ: НАВС, 2023. С. 295–298.
8. Посібник зі статті 15 Європейської конвенції з прав людини, Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2016, URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_15_ukr (дата звернення: 30.04.2024).
9. Legal analysis of the derogation made by Ukraine under Article 15 of the European Convention of Human Rights and Article 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights, URL: <https://rm.coe.int/legal-analysis-of-the-derogation-made-by-ukraine-under-article-15-of-t/1680aa8e2c> (дата звернення: 30.04.2024).
10. Note verbale from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 5 June 2015, № 31011/32-119/1-678 <https://rm.coe.int/09000016804896cf> (дата звернення: 30.04.2024).
11. Note verbale from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 3 November 2015, № 31011/32-119/1-1124, URL: <https://rm.coe.int/090000168048955f> (дата звернення: 30.04.2024).
12. Note verbale from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 29 June 2016, № 31011/32-119/1-580, URL: <https://rm.coe.int/0900001680694a09> (дата звернення: 30.04.2024).
13. Note verbale from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 29 November 2019, № 31011/32-119/1-677, URL: <https://rm.coe.int/09000016809952f7> (дата звернення: 30.04.2024).
14. Note verbale from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 28 February 2022, № 31011/32-017-3, URL: <https://rm.coe.int/1680a5b0b0> (дата звернення: 30.04.2024).
15. Note verbale from the Permanent Representation of Ukraine to the Council of Europe, dated 4 April 2024, № 31011/32-119-46585, URL: <https://rm.coe.int/0900001680af4532> (дата звернення: 30.04.2024).
16. Council of Europe Newsroom. Ukraine: Disregard false information concerning derogations from the European Convention on Human Rights. 30 APRIL 2024, URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/ukraine-disregard-false-information-concerning-derogations-from-the-european-convention-on-human-rights> (дата звернення: 30.04.2024).